

“L.I.N.K.E.D.”

Veiledende prinsipper for en
helhetlig tilnærming til kultur-,
natur- og landskapsforvaltning

Kloden vår er nå gått inn i menneskenes tidsalder, der menneskelig aktivitet er hovedårsaken til betydelige endringer i levekårene på jorden. Menneskelig aktivitet har ført til endringer i klima, økende tap av biologisk mangfold og utryddelse av arter samt voksende ulikheter. Denne uheldige utviklingen påvirker selve livet på jorden og har en dyptpløyende global påvirkning på så vel menneskerettigheter som demokrati, økonomi, helse og trivsel.

Menneskelig aktivitet anspores hovedsakelig av økonomiske og sosiale faktorer, samt tilgjengelige naturressurser og rådende kulturelle verdier. I løpet av 1900-tallet har vi i stor grad sett på naturen og biologisk mangfold som ressurser vi mennesker kan utnytte. Naturens tålegrenser framstår nå tydeligere og tydeligere, og illustreres av økende tap av biologisk mangfold og ødeleggelse av naturen. Samfunnets kulturelle verdier (estetiske, sosiale, symbolske, åndelige og pedagogiske) er avgjørende for hvordan natur og landskap oppfattes og verdsettes. Den rådende oppfatningen av at det er et skille mellom kultur og natur kan dermed oppfattes som å ha skadelige effekter.

I løpet av de siste tiårene har det vært en økende forståelse for at kultur og natur henger uatskillelig sammen, og hvordan disse sammenhengene er avgjørende for bærekraftig utvikling og menneskenes trivsel. Europarådets landskapskonvensjon er et eksempel på denne tankegangen. Den tar opp utfordringer innen menneskerettigheter, demokrati og rettssikkerhet med mål om å fremme bærekraftig utvikling.

Det haster med nye og bedre koordinerte tilnærminger som omfatter både kultur og natur, definert som fysiske ressurser og immaterielle verdier. Det er også nødvendig med en dyptgående kulturell endring for å lykkes med omstillingen mot en mer bærekraftig livsstil. «L.I.N.K.E.D.» - veiledende prinsipper for en helhetlig tilnærming til kultur-, natur- og landskapsforvaltning er inspirert av Europarådets standarder knyttet til menneskerettigheter og demokratisk deltakelse, slik disse framgår av Europarådets konvensjoner¹ samt relevante visjoner, strategier, refleksjoner og anbefalinger². Målet er å tilby medlemslandene råd om en helhetlig tilnærming som omfatter politikk, forvaltning, forskning og praksis, med vekt på miljøbevissthet og miljørettferdighet.

¹ European Cultural Convention (Paris, 19.12.1954); Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern, 19.9.1979); Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 3.10.1985); European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Valletta 16.1.1992); Council of Europe Landscape Convention (Florence, 20.10.2000); Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro, 27.10.2005); Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property (Nicosia, 19.5.2017).

² The Declaration on cultural diversity (adopted by the Committee of Ministers on 7 December 2000 at the 733rd meeting of the Ministers' Deputies); Vision for the Bern Convention for the period to 2030; Landscape dimensions - Reflections and proposals for the implementation of the European Landscape Convention; European Cultural Heritage Strategy for the 21st Century; Recommendation [CM/Rec\(2021\)9](#) of the Committee of Ministers to member States for the implementation of the Council of Europe Landscape Convention - Landscape and responsibility of stakeholders for sustainable and harmonious development; Recommendation [CM/Rec\(2022\)15](#) of the Committee of Ministers to member States on the role of culture, cultural heritage and landscape in helping to address global challenges.

VEILEDENDE PRINSIPPER

Legg vekt på sammenhengene mellom kultur og natur, anerkjenn dem og identifiser synergier

Integrering av mål, strategier, lovgivning og forvaltning

Nye tilnærminger til kartlegging og overvåking

Kunnskapsbygging: integrert forskning og innovasjon

Endring gjennom holdningsskapende arbeid

Demokratisk deltakelse og bred involvering av berørte parter

Legg vekt på sammenhengene mellom kultur og natur, anerkjenn dem og identifiser synergier

- ✚ Tradisjonelt har kultur og natur vært to adskilte politikkområder, noe som kan føre til uheldig fragmentering og at muligheter for samarbeid og synergier går tapt.
- ✚ Det er behov for en mer helhetlig forståelse av forholdet mellom kulturelle fenomener og naturen. Dette kan danne grunnlag for å skape nye måter å kombinere tiltak på, slik at vi bedre kan beskytte og utvide det kulturelle, natur- og landskapsmessige mangfoldet som er så viktig for bærekraftig utvikling og trivsel.

Integrering av mål, strategier, lovgivning og forvaltning

- ✚ Mål, strategier og lover på kulturområdet og mål, strategier og lover knyttet til forvaltning av kulturmiljø, naturressurser og landskap fastsettes vanligvis hver for seg.
- ✚ En helhetlig forvaltningsmodell for kultur-, natur- og landskap vil kunne styrke koordineringen og utløse synergieffekter, noe som vil komme alle borgere til gode og bidra til økt livskvaliteten.

Nye tilnærminger til kartlegging og overvåking

- ✚ Kultur- og naturressurser er vanligvis blitt kartlagt og overvåket separat. Data er dessuten blitt lagret separat.
- ✚ Teknologisk utvikling baner vei for nye, mer effektive kartleggings- og overvåkingsmetoder med en helhetlig tilnærming og koordinering av separate datalagre og datasett.

Kunnskapsbygging: integrert forskning og innovasjon

- ✚ Forskning og innovasjon har tradisjonelt vært organisert i forskjellige domener i henhold til sektorspesifikke behov.
- ✚ Tverrfaglig og tverrgående forskning og innovasjon er avgjørende for å åpne nye perspektiver, identifisere utfordringer og flaskehalser og foreslå nye, innovative og helhetlige løsninger.

Endringer gjennom holdningsskapende arbeid

- ✚ De globale utfordringene krever nye bærekraftige løsninger for en rettferdig omstilling, og en endring i tankegang og handlemåte som tar hensyn til sammenhengene og de gjensidige avhengighetsforholdene mellom mennesker, kultur og natur.
- ✚ Kultur, med sin transformative kraft stimulerer til en reflektert forandring på alle områder.

Demokratisk deltakelse og bred involvering av berørte parter

- ✚ Innbyggermedvirkning og -deltakelse er en del av den demokratiske prosessen og gjør det mulig for folk å ha glede av og ta del i kultur, kultur- og naturarv og landskap samtidig som man er klar over sitt individuelle og kollektive ansvar for dem.
- ✚ Tverrgående dialog, samarbeid og medvirkningsprosesser gir innbyggere mulighet til å delta i beslutningstaking og bidra til forandring.

NOEN TIPS TIL FRAMGANGSMÅTER ...

De følgende forslagene peker på mulige måter å samordne dagens praksis med en mer helhetlig tilnærming, som i større grad er basert på samordning, og som tar hensyn til både de forskjellige spesifikke nasjonale kontekstene og de veiledende prinsippenes ikke-bindende karakter.

Legg vekt på sammenhengene mellom kultur og natur, anerkjenn dem og identifiser synergier	
	✦ Understrek sammenhengene mellom kultur-, natur- og landskapsressurser som grunnlag for en tverrfaglig tilnærming til beslutninger som forener kultur-, samfunns- og miljømål på landskapsnivå. ✦ Før det tas beslutninger på et område, vurder betydning av potensielle (positive eller negative) ringvirkninger for de andre områdene, og om dette kan få betydning for økosystemer og samspillet mellom miljø og samfunn som helhet. ✦ Identifiser og ta hensyn til naturmangfold, kultur- og naturarv og landskapskvaliteter som del av arealplanleggingen for et bestemt område.
Integrering av mål, strategier, lovgivning og forvaltning	
	✦ Fastsett helhetlige mål og delmål for kultur, natur og landskap i strategier og politiske dokumenter, og utarbeide helhetlige forvaltningsplaner gjennom samordning. ✦ Tilpass eksisterende lovgivning for kultur- og naturarv og landskap for å etablere tiltak som fremmer en helhetlig tilnærming eller utarbeid ny helhetlig lovgivning. ✦ Framhev sammenhengen mellom kultur, natur og landskap i perspektiver knyttet til grønn vekst og sirkulær økonomi ved å inkludere dem i klimatilpasnings- og handlingsplaner.
Nye tilnærminger til kartlegging og overvåking	
	✦ Kartlegg og vurder arealdekning og arealbruk i et helhetlig og langsiktig perspektiv med særlig vekt på kultur- og naturarv og landskap. ✦ Inkluder både kultur- og naturarv og landskap i utformingen av programmer for arealovervåking ✦ Fastsett datasystemer eller -infrastrukturer som gjør relevante data og kunnskap om kultur- og naturarv og landskap fra separate datalagre lett tilgjengelige på en integrert måte.

Kunnskapsbygging: integrert forskning og innovasjon

- ✦ Gi støtte til forskning som skaper ny kunnskap og data om gjensidige avhengighetsforhold og samspill mellom mennesker, kultur, natur og landskap samt nye forvaltningsstrategier.
- ✦ Fremme nyskapende bruk av teknologi for en helhetlig tilnærming (f.eks. KI, miljøvitenskap, kulturell og kreativ næring, bruk av satellittovervåking (Copernicus), nettverksanalyse, analyse av sosiale medier).
- ✦ Støtt innbyggernes initiativ til folkeforskning, livslang læring og oppmuntre til en helhetlig tilnærming.

Endring gjennom holdningsskapende arbeid

- ✦ Oppmuntre til initiativer som øker bevisstheten om rollen til alle elementene i miljøet, deres gjensidige avhengighet, for bærekraftig utvikling.
- ✦ Fremme og inkludere bruk av tradisjonell kunnskap og urfolks kunnskap for å utforske og utnytte potensialet i en helhetlig og integrert tilnærming.
- ✦ Oppfordre alle involverte parter (beslutningstakere, eksperter, allmennheten osv.) til å tenke lenger enn bevaring av individuelle arter, gjenstander, steder og praksiser ved å legge større vekt på de verdiene som skriver seg fra sammenhengene og de gjensidige avhengighetsforholdene mellom dem for å styrke forståelse, bevaring og forvaltningspraksis.

Demokratisk deltakelse og bred involvering av berørte parter

- ✦ Skape en arena for samarbeid og dialog mellom alle offentlige myndigheter og alle andre relevante parter som er involvert i forvaltningen av miljøet og utvikle helhetlige tilnærminger for demokratisk deltakelse.
- ✦ Utvikle stimuleringstiltak for å starte en tverrfaglig dialog og bygge partnerskap mellom offentlig sektor og relevante frivillige organisasjoner, tverrfaglig samarbeid mellom frivillige organisasjoner med bred innbyggerdeltakelse.
- ✦ Opprette samarbeid rundt praktisk arbeid, for eksempel restaurering, fjerning av fremmede arter, slått av artsrike enger og andre oppgaver. Der grunneiere, relevante offentlige myndigheter, frivillige organisasjoner og andre kan møtes og utføre oppgavene i fellesskap.

DEFINISJONER

I disse veiledende prinsippene gjelder følgende definisjoner av nøkkelbegreper:

Kultur

[Definisjon hentet fra UNESCOs Mexico by-erklæring om kulturpolitikk, Verdenskonferansen om kulturpolitikk, Mexico by, 1982 (offisiell norsk oversettelse foreligger ikke)]

I videste forstand er kultur hele komplekset av forskjellige åndelige, materielle, intellektuelle og emosjonelle sætrekk som karakteriserer et samfunn eller en sosial gruppe. Det omfatter ikke bare kunst og litteratur, men også levemåter, menneskets grunnleggende rettigheter, verdisystemer, tradisjoner og overbevisninger.

Landskap

[Definisjon hentet fra Europarådets landskapskonvensjon (Firenze, 20.10.2000) artikkel 1 bokstav a]

betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og / eller menneskelige faktorer.

Miljø

[Definisjon hentet fra Europarådets konvensjon om sivilrettslig ansvar for skade som følge av aktiviteter som er farlige for miljøet (Lugano, 21.6.1993) artikkel 2 nr. 10]

Det omfatter:

- både abiotiske og biotiske naturressurser som luft, vann, jord, fauna og flora og samspillet mellom de samme faktorene,
- områder som utgjør en del av kulturarven, og
- de karakteristiske sidene ved landskapet.

Naturarv

[Definisjon tatt fra UNESCOs konvensjon om bevaring av verdens kultur- og naturarv (Paris, 16. nov. 1972) artikkel 2³]

Naturlige særpreg, geologiske og fysiografiske formasjoner og avgrensede områder som er tilholdssted for truede arter av dyr eller planter og naturområder som er verdifulle sett fra et vitenskapelig eller bevaringssynspunkt, eller på grunn av sin naturlige skjønnhet.

Kulturarv

[Definisjon hentet fra Europarådets rammekonvensjon om kulturarvens verdi for samfunnet (Faro, 27.10.2005) artikkel 2 bokstav a]

En gruppe ressurser som er nedarvet fra tidligere tider, og som, uavhengig av eierskap, identifiseres av mennesker som en gjenspeiling av og et uttrykk for deres verdier, tro, kunnskaper og tradisjoner i stadig utvikling. Den omfatter alle forhold ved miljøet som er et resultat av samhandlingen mellom mennesker og steder gjennom tid.

Natur

Det finnes visst ikke noen allment akseptert definisjon i noen internasjonal avtale. For fullstendighetens skyld, og slik det er foreslått i et faktaark fra sekretariatet for konvensjonen om biologisk mangfold⁴, foreslår vi følgende definisjon:

Natur: alt liv på jorden (dvs. biologisk mangfold), sammen med geologi, vann, klima og alle andre livløse komponenter som utgjør planeten vår.

³ <https://fn.no/assets/images/FN-kunnskap/Avtaler/FN-konvensjoner-filer/verdensarvkonvensjonen.pdf>

⁴ difference-biodiversity-nature.pdf (cbd.int)

Etterord:

ET AKADEMISK PERSPEKTIVE*

Rodney Harrison (Professor i kulturarvstudier, University College London)

For mange er det en rar tanke at natur og kultur skulle være to forskjellige ting som kan forvaltes og bevares uten henvisning til samspillet mellom dem. Et slikt perspektiv blir i dag oppfattet som et produkt av et verdenssyn basert på forestillinger om at menneskene er så unike at vi har rett til å utnytte og utvinne omgivelsene våre. Ofte har det ført til hierarkiske og ulike relasjoner preget av utnyttelse mellom forskjellige grupper av mennesker som ble oppfattet som kulturelt og rasemessig forskjellige fra hverandre. Gjennom hele 1900-tallet har disse synspunktene ført til at det er utviklet et stadig mer lukket sett med fagområder for å forvalte en serie naturlige og kulturelle «ressurser» som hovedsakelig ses på grunnlag av hvilke tilsynelatende fordeler de har for mennesket, og som dermed ofte har forsterket prosesser som fører til at kultur og miljø brytes ned.

I dag bærer vi med oss arven etter denne utviklingen. I praksis innebærer det et fragmentert system av internasjonal og nasjonal politikk, lovgivning og praksis der forsøk på å bevare en bestemt form for arv faktisk kan hindre eller i beste fall vanskeliggjøre forsøk på å bevare den. I lys av de betydelige globale og regionale utfordringene som påvirker miljøet, og de kreftene som påvirker både kultur- og naturarv, blant annet klimaendringer, arealbruk, urbanisering og befolkningsendringer, haster det å få på plass ny og bedre koordinert politikk for å forvalte og bevare landskap som anses som en helhet som omfatter både natur og kultur og samspillet mellom dem.

De problemene som følger av en fragmentert tilnærming til bevaring og forvaltning av kultur og natur, er kjent for mange aktører i verden, blant annet mange urfolk, som lenge har stilt spørsmål ved slik praksis. For eksempel føler man sterkere på spørsmål om forholdet mellom kulturarv og miljøhelse når man identifiserer seg med landet selv og føler slektskap til plantene, dyrene og naturkreftene. På samme måte vet vi at klimaendringer påvirker verdens mest vanskeligstilte folk uforholdsmessig, mer, noe som viser de viktige sammenhengene mellom miljømessig og sosial rettferdighet.

En rekke internasjonale ikke-statlige organisasjoner har også nylig pekt på disse problemene. For eksempel bemerket partene i FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD) i 2009 behovet for et tettere samarbeid om bevaring av biologisk og kulturelt mangfold. Det førte til at det ble utviklet et felles UNESCO-CBD-program om biologisk og kulturelt mangfold som kulminerte i Firenze-erklæringen av 2014 om sammenhengen mellom biologisk og kulturelt mangfold. World Heritage Leadership-programmet er også et partnerskap mellom ICCROM, IUCN og det norske klima- og miljødepartementet i samarbeid med Verdensarvsenteret og ICOMOS som har som mål å skape oppmerksomhet rundt sammenhengen mellom natur og kultur og bidra til å forbedre bevarings- og forvaltningspraksisen for begge disse to elementene.

De nøyaktige mekanismene som på en effektiv måte gjør det mulig å beskytte og forvalte de gjensidige avhengighetsforholdene og samspillet mellom mennesker, kultur og natur, er likevel ikke blitt godt koordinert. Sammenhengen mellom menneskerettigheter og miljøet er særlig blitt løftet fram som en strategisk prioritert oppgave for Europarådet. Tap av biologisk mangfold, klimaendringer, utryddelse av arter, forurensning og generell nedbryting av jordens økosystemer har dyptgående globale ringvirkninger på menneskerettighetene og krever et så stort samarbeid i verden som mulig.

Europarådet har som Europas ledende menneskerettighetsorganisasjon unike forutsetninger for å gi råd om disse problemene. Det er bare gjennom en integrert/helhetlig og tverrsektoriell tilnærming basert på en forståelse av naturmangfold, kulturmiljø og klima i den rette sammenhengen at vi vil klare å takle de krisene som også truer det kulturelle og naturlige miljøet.

Det er nå allment anerkjent og forstått at mennesket har endret klimaet og miljøet i så stor grad at det ikke lenger er mulig å anta at geologien, økologien og klimaet på kloden vil forbli stabile, ikke engang i den enkeltes levetid. Det tilsier at vi må akseptere en viss grad av miljømessig og fysisk endring som uunngåelig, deriblant tap av noen kultur- og naturressurser. Kulturmiljøforvaltningen har tradisjonelt stått imot slike endringer gjennom aktive bevaringsprosesser, men vektlegging av landskap og en integrert forståelse av kultur- og naturverdier har stort potensial for å dreie forvaltningsarbeidet mot en produktiv innsats for og ikke imot uunngåelige endringer. Nye forvaltningskonsepter som «adaptiv frigjøring», dvs. «som reflekterer en aktiv beslutning om å ta hensyn til og tolke den dynamiske omgjøringen av et kulturmiljøelement og dets tilknyttede verdier og betydning med henvisning til bredere landskapsomgivelser» (DeSilvey et al 2021)¹ og som bygger på arbeidet til Heritage Futures' forskningsprogram (Harrison et al 2020)² er spesielt relevante her. På samme måte viser slike tilnærminger at vi må tenke lenger enn bevaring av individuelle arter, gjenstander, steder og praksis og i stedet fokusere på de verdiene som følger av sammenhengene og de gjensidig avhengighetsforholdene mellom dem.

Dette dokumentet, som bygger på Europarådets tilnærming til menneskerettigheter og deltakelse, og organisasjonens konvensjoner om kultur, natur og landskap, presenterer en rekke mulige tiltak og verktøy på nasjonalt, regionalt eller lokalt nivå for å styrke de uatskillelige sammenhengene mellom mennesker, kultur og natur. Dette legger til grunn en helhetlig tilnærming til politikktutforming, forvaltning, forskning og praksis med vekt på å integrere miljørelatert bevissthet og rettferdighet og kampen mot sosiale og økonomiske ulikheter. Siden det kulturelle og naturlige miljøet i stor grad forvaltes gjennom de samme tiltakene og virkemidlene, er målet med de veiledende prinsippene å peke på nye måter å kombinere og/eller integrere disse tiltakene for bedre å beskytte og utvide kultur-, natur- og landskapsmangfoldet, noe som er avgjørende for klodens bærekraftige utvikling og trivsel.

* Meningene som uttrykkes i dette etterordet er forfatterens egne og gjenspeiler ikke nødvendigvis Europarådets offisielle politikk.

Det gjøres oppmerksom på at originalteksten var på engelsk og at det kan ha oppstått nyanseforskjeller i oversettelsen til norsk som forfatteren ikke har hatt kontroll på. Engelsk originaltekst er tilgjengelig her: [L.I.N.K.E.D. - Guiding principles for an integrated approach to culture, nature and landscape management - Culture and Cultural Heritage](#).

¹ Caitlin DeSilvey, Harald Fredheim, Hannah Fluck, Rosemary Hails, Rodney Harrison, Ingrid Samuel & Amber Blundell (2021) *When Loss is More: From Managed Decline to Adaptive Release, The Historic Environment: Policy & Practice*, 12:3-4, 418-433, DOI: 10.1080/17567505.2021.1957263

² Rodney Harrison, Caitlin DeSilvey, Cornelius Holtorf, Sharon Macdonald, Nadia Bartolini, Esther Breithoff, Harald Fredheim, Antony Lyons, Sarah May, Jennie Morgan, and Sefryn Penrose (2020) *Heritage Futures: Comparative Approaches to Natural and Cultural Heritage Practices*. London: UCL Press